

ISPANIYA TA'LIM TIZIMI

Menejment va zamonaviy texnologiyalar universiteti**Talabasi Abduqahhorova Shahnoza Sodiqovna****Ergasheva Pokiza Abdumalikovna****pedagogika va psixologiya yo'nalishi**

Annotatsiya: Ispaniya ta'lim tizimi o'zining boy tarixiy an'analari, zamonaviy yondashuvlari va davlat siyosatidagi o'zgarishlarga moslashuvchanligi bilan ajralib turadi. Ushbu davlatning ta'lim tizimi Yevropa Ittifoqi standartlariga moslashtirilgan bo'lib, zamonaviy ilmiy, texnologik va ijtimoiy talablarga javob beradi. Ta'lim tizimining asosiy vazifasi aholining har bir qatlamini sifatli ta'lim bilan ta'minlash, yosh avlodga jamiyatda faol ishtirok eta oladigan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'zida mujassamlashtirgan shaxslarni yetishtirishdir.

Kalit so'zlar: majburiy ta'lim, boshlang'ich maktab, maktabgacha ta'lim, o'rta ta'lim, universitet, kasb-hunar ta'limi, inkluziv ta'lim.

Ispaniyada ta'lim majburiy va bepul hisoblanadi. Boshlang'ich va o'rta umumiy ta'lim jarayoni 6 yoshdan 16 yoshgacha majburiydir. Ushbu bosqichda bolalar ta'limning asosiy tamoyillari, fundamental bilimlar va ko'nikmalar hamda ijtimoiy muhitda o'zini tutish madaniyatini o'rganadilar. Ta'lim sohasidagi qonunchilik Ispaniya Konstitusiyasining 27-moddasiga tayanadi, unda har bir bolaning sifatli va bepul ta'lim olish huquqi kafolatlangan. Maktabgacha ta'lim tizimi 0-6 yosh oralig'idagi bolalar uchun mo'ljallangan. Ispaniyada maktabgacha ta'lim ikki bosqichdan iborat: 0-3 yosh va 3-6 yosh. Ushbu bosqichlar majburiy bo'lmasa-da, davlat tomonidan kuchli tavsiya etiladi va ko'plab oilalar bolalarini erta yoshdan boshlab bog'chalarga beradilar. Bu bosqichda asosan bolaning ijtimoiy-hissiy, jismoniy va aqliy rivojlanishiga alohida e'tibor qaratiladi. Boshlang'ich ta'lim (Educación Primaria) odatda 6 yoshdan 12 yoshgacha davom etadi, 6 yilga mo'ljallangan. Ushbu bosqichda matematika, ona tili, xorijiy til (odatda ingliz tili), tabiiy va ijtimoiy fanlar, san'at va sport singari asosiy fanlar o'qitiladi. Ta'lim

individga yo'naltirilgan, ya'ni har bir bola o'z salohiyatini namoyon qilish va rivojlantirish uchun qulay sharoitga ega. O'qitishning zamonaviy metodlari, interaktiv darslar, laboratoriya mashg'ulotlari keng joriy etilgan [1].

O'rta umumiy ta'lim (Educación Secundaria Obligatoria – ESO) 12 yoshdan 16 yoshgacha bo'lgan davrni qamrab oladi. Bu bosqichda ta'lim jarayoni bir oz murakkablashadi, fanlar soni kengayadi va ular chuqurlashtirilgan tarzda o'qitiladi. O'quvchilar ijtimoiy, tabiiy fanlar, matematika va texnologiyalardan tashqari, kasbiy yo'nalishga oid dastlabki tanlov modullarini ham tanlaydilar. O'qituvchilar bolalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, mas'uliyat va ijtimoiy faolligini oshirishga alohida e'tibor qaratadilar. So'nggi yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, multimediali darslar, onlayn platformalar ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan. O'rta umumiy ta'limni tugatgan yoshlar ikki yo'nalishdan birini tanlaydi: birinchisi – o'rta maxsus ta'lim (Bachillerato), ikkinchisi kasb-hunar ta'limi (Formación Profesional). O'rta maxsus ta'lim ikki yil davom etadi va o'quvchilar oliy ta'limga, universitetlarga kirish uchun tayyorlanadi. Ushbu bosqichda fanlar ixtisoslashtiriladi, ya'ni o'quvchi kelajakdagi kasbiga muvofiq yo'nalishni tanlaydi. Ispaniyaning yirik universitetlariga kirish uchun maxsus imtihon – Selectividad yoki EvAU topshiriladi, u kombinatsiyalashgan tarzda test va yozma ishlardan iborat [2].

Kasb-hunar ta'limi esa nazariy hamda amaliy ko'nikmalarga asoslangan holda olib boriladi. Bu bosqichda texnika, xizmat ko'rsatish, sanoat, sog'liqni saqlash, axborot texnologiyalari, san'at va dizayn sohalarida yuzdan ortiq kasb yo'nalishlari mavjud. Kasb-hunar kollejlari bilan bir qatorda yirik ishlab chiqarish korxonalari ham amaliyot o'tkazish uchun qulay imkoniyatlar beradi, bu esa o'quvchilarga bozor talablariga mos ko'nikmalarni o'zlashtirishga imkon yaratadi. Ispaniyaning oliy ta'lim tizimi ham zamonaviy tamoyillarga moslashgan. Universitetlar davlat va xususiy turlarga ajraladi. Odatda bakalavriat (Grado) bosqichi 4 yilga mo'ljallangan, undan so'ng magistratura (Máster) va doktorantura (Doctorado) bosqichlari mavjud. Oliy ta'limda ham Ispaniya Bolonya jarayonining to'liq ishtirokchisi hisoblanadi. Bu jarayon talabalarga boshqa Yevropa davlatlarida ham o'qishni davom ettirish yoki

almashinish imkonini beradi. Ispaniya ta'lim tizimida hududiy farqlanishlar mavjud. Avtonom mintaqalardagi ta'lim organlari mahalliy til va madaniyat, urf-odatlariga moslashtirilgan dasturlar ishlab chiqadi. Masalan, Kataloniya, Basklar mamlakati, G'alisiya va boshqa mintaqalarda mahalliy tillar (katalon, bask, galisiy) asosiy va xorijiy til sifatida o'qitiladi. Bu esa yosh avlodda o'zining mahalliy va milliy o'zligini asrashga, ko'pqirrali dunyoqarashga asos bo'lsa, ikkinchi tomondan, Ispaniya iqtisodiy va madaniy taraqqiyotida muhim omil hisoblanadi [3].

Ispaniyada o'qituvchilar malakasini muntazam oshirish, yangiliklarni tezda o'zlashtirish va darslar sifatini doimiy nazorat qilish tizimi yaxshi rivojlangan. O'qituvchilarning o'z ustida ishlashi va kasbiy rivojlanishi uchun maxsus markazlar, trening va seminarlar faoliyat yuritadi. Shuningdek, ta'lim muassasalarida o'quvchilarning psixologik va ijtimoiy holatini o'rganish, yordam ko'rsatish uchun maktab psixologlari, sotsiologlar, surdo va tiflopedagoglar, tarbiyachi yordamchilari faoliyat ko'rsatadi. Ispaniyada inkluziv ta'limga ham katta ahamiyat qaratiladi. Nogironligi bo'lgan, ijtimoiy himoyaga muhtoj, oilaviy muhitida muammolarga duch kelayotgan bolalarga alohida yordam ko'rsatiladi. Davlat maxsus ta'lim dasturlarini ishlab chiqib, bunday bolalar uchun logopedlar, defektologlar, pedagog-psixologlar xizmatini yo'lga qo'ygan. Respublikadagi ta'lim tizimi barcha bosqichlarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanadi. COVID-19 pandemiyasi davrida onlayn darslar, masofaviy ta'lim keng joriy qilindi, bu esa digital ko'nikmalarning o'sishiga, o'quvchilar va o'qituvchilarning zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash savodxonligini oshirishga xizmat qildi [4].

Ta'lim tizimining muhim xususiyatlaridan biri – baholash tizimining ochiq va adolatli bo'lishidir. Odatda, har bir fan bo'yicha yillik baholar, yakuniy imtihonlar va loyiha ishlari natijasiga ko'ra o'quvchi yutuqlari aniqlanadi. Ota-onalar bilan o'zaro aloqa yaxshi yo'lga qo'yilgan, har bir ota-ona o'z farzandining o'quv jarayonidagi qatnashuvi, yutuqlari va muammolari haqida aniq ma'lumot oladi. Ispaniyada zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion metodlar keng tatbiq etilmoqda. Darslarda interfaol usullar, guruhli va individual yondashuvlar, muammoli o'qitish,

amaliy mashg'ulotlar, ijodiy loyihalar asosiy ahamiyat kasb etadi. Bu yoshlarni mustaqil, ijtimoiy faolligi yuqori, tizimli fikrlovchi, zamonaviy texnologiyalarga moslashgan avlod sifatida tarbiyalashga xizmat qilmoqda. Ispaniyada chet ellik fuqarolar uchun ham ta'lim olish imkoniyati yaratilgan. Xalqaro maktablar, Yevropa maktablari bepul yoki pullik asosda faoliyat yuritadi. Shuningdek, davlat universitetlari ham xorijlik abituriyentlar, grant asosida tahsil oluvchi talabalarga keng imkoniyatlar beradi. Respublikada tarmoqli ta'lim dasturlari mavjud bo'lib, ular yordamida oliy va o'rta maxsus ta'lim integratsiyalashgan. Bu o'quvchilarning istalgan vaqtda moslashish va boshqa yo'nalishga o'tishiga imkon yaratadi. Yillar davomida tajriba almashish, innovatsion yondashuvlar, Yevropa mamlakatlari bilan hamkorlik qilish orqali Ispaniya haqiqiy zamonaviy va ilg'or ta'lim tizimini shakllantira oldi [5].

Ispaniyada oliy ta'lim muassasalari ilmiy-innovatsion faollik, xalqaro loyihalarda ishtirok etish, ilm-fan yutug'ini ishlab chiqarishga joriy qilish, talabalar uchun amaliyot va stajirovka bazasini tashkil qilishga katta ahamiyat beradi. Universitetlar xalqaro reytinglarda yuqori o'rinlarni egallamoqda va ko'plab talabalar, magistr va yosh olimlar chet ellik hamkasblar bilan muloqot, tajriba almashish imkoniyatiga ega. Bu Ispaniya ilm-fan va ta'lim taraqqiyotida yangi bosqichni boshlab berdi. Aholining ta'lim darajasi yuqori bo'lib, har yili o'rta ta'limni tamomlaganlarning salmoqli qismi universitet va kollejlarga o'qishga kiradi. Ispaniya hukumati yoshlarning bandligi va bozorga moslashuvini tezlashtirish uchun amaliy ta'limni kuchaytirgan, kasb-hunar kollejlari va oliy o'quv yurtlari o'zaro hamkorlik qiladi. Shu asosda zamonaviy kasblar, ilmiy-texnik yo'nalishlar va iqtisodiy sohadagi raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlanmoqda. Erkinlik, tenglik, ochiqlik, inson huquqlari, inklyuzivlik va taraqqiyot Ispaniya ta'lim tizimining asosiy qadriyatlaridandir. Mintaqaviy farqlilik, mahalliy boshqaruv organlari vakolatining kengayishi, oilaviy va ijtimoiy muhitning ta'lim jarayoniga ta'siri, ko'p tillilik, zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar Ispaniya ta'lim tizimini yanada boyitib kelmoqda.

Ispaniya ta'lim tizimi an'anaviy Yevropa modellari asosida shakllangan bo'lib, zamonaviy rivojlanish tendensiyalarini ham o'zida mujassam etadi. Mamlakatda

ta'limning barcha bosqichlari — maktabgacha, boshlang'ich, o'rta, o'rta maxsus va oliy ta'lim izchillik bilan tashkil etilgan. Ta'lim majburiy va bepul bosqichlar orqali har bir bola zamonaviy bilim va malakalarni egallash imkoniyatiga ega bo'ladi. Maktabgacha ta'limda bolani jamoa hayotiga moslashtirish, ijtimoiy va shaxsiy ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Boshlang'ich ta'limda asosiy e'tibor savodxonlik, matematik asoslar, chet tillar va ijtimoiy fanlarning fundamental bilimlariga qaratiladi. O'quvchilarga tanqidiy fikrlash va muammolarni jamoaviy hal qilish ko'nikmalari shakllantiriladi. O'rta ta'lim esa umumiy bilimlarni kengaytirish va kasbiy yo'nalishni aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ispaniyada o'rta maktabda o'quvchilar o'z qiziqishlari va iste'dodlariga asoslanib, humanitar, texnika, tabiiy fanlar yo'nalishida chuqurlashtirilgan dasturlar asosida ta'lim olishadi. Bu bosqichda chet tillariga, axborot texnologiyalariga, hamda fuqarolik va madaniy qadriyatlarga doir fanlar katta o'rin egallaydi. Oliy ta'lim tizimi keng tarmoqqa ega bo'lib, davlat hamda xususiy universitetlar, politexnika institutlari va boshqa oliy o'quv yurtlari faoliyat yuritadi. Talabalar mustaqil izlanish, amaliyot va innovatsion faoliyatga jalb qilinadi. Ispaniyaning ayrim universitetlari xalqaro reytinglarda yuqori o'rinlarni egallab kelmoqda. Bu o'quv yurtlarida innovatsion metodlar, masofaviy ta'lim, ilmiy tadqiqot va xalqaro mobilitetga keng imkoniyatlar yaratilgan.

Ispaniya ta'lim tizimi ijtimoiy tenglik, inkluzivlik, sifatli bilim berish va o'quvchilarning shaxsiy rivojiga e'tibor qaratadi. Mamlakatda har bir hudud sohadagi o'ziga xos ehtiyoj va xususiyatlarni hisobga olgan holda ta'lim dasturlarini ishlab chiqadi. O'qituvchilar malakasi va ularning doimiy professional rivoji ham tizimning muhim tarkibiy qismidir. Ta'lim jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari joriy etilib, interaktiv va mustaqil ta'lim usullari keng joriy qilinmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, Ispaniya ta'lim tizimi ochiqligi va o'zgaruvchan muxitga moslashuvchanligiga ko'ra boshqa Yevropa davlatlari bilan teng izlanmoqda. Unda o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan yondashuv, kreativ va tanqidiy fikrlash, innovatsion loyihalarda ishtirok etish imkonlari yetakchi o'rin tutadi. Shu bilan birga, kasb-hunar ta'limi ham jadal rivojlanib, yoshlar zamonaviy kasblar bo'yicha yuqori

ilmiy va amaliy tayyorgarlik ko‘rishga erishmoqda. Ta’lim tizimining asosiy natijalari sifatida bilim saviyasi va malakador kadrlar yetishtirish, milliy va xalqaro miqyosda raqobatbardoshlikni oshirish, yosh avlodga yuksak ma’naviy va fuqarolik qadriyatlari singdirishlarni ko‘rsatish mumkin.

Xulosa:

Demak, Ispaniya zamonaviy ta’lim tizimi o‘zining ochiqligi, ko‘p bosqichliligi, yuqori sifati hamda insonparvarlik tamoyillariga asoslanganligi bilan ajralib turadi. Ushbu tizim yosh avlodning individual va ijtimoiy rivojlanishini, kelajak kasb mahsuldorligini, ilg‘or fan va texnologiyalarga tayyorlanishini ta’minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, davlat ta’lim sohasini tubdan modernizatsiyalash, pedagoglarning kasbiy darajasini oshirish, o‘quvchilar va talabalarga munosib sharoit yaratish, ijtimoiy tenglik va barobarlik asosida ta’lim berish bo‘yicha faol islohotlarni davom ettirmoqda. Ispaniya tajribasi ko‘plab mamlakatlar uchun namuna bo‘la oladi va doimiy ravishda rivojlanib borayapti.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akhmedova, Z. (2020). “Ispaniya ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlar.” Ta’lim va Innovatsiyalar, 5(2), 112-120.
2. Bakirov, S. (2019). “Ispaniya maktablarida chet tillarini o‘qitish tizimi.” Zamonaviy Ta’lim, 3(1), 58-65.
3. Fayzullaeva, M. (2018). “Ispaniya ta’lim tizimidagi boshqaruv va nazorat.” Xalqaro Pedagogika Jurnali, 2(4), 25-33.
4. G‘aniyeva, N. (2021). “Ispaniyaning oliy ta’lim tizimi rivoji.” Ta’limiy Muammolar, 10(3), 55-64.
5. Ibragimov, B. (2022). “Yevropa mamlakatlari ta’lim tizimining xususiyatlari: Ispaniya misolida.” Yangi Ilm, 13(1), 79-87.
6. Kadirova, D. (2017). “Ispaniya maktabgacha ta’limi va uning o‘ziga xos jihatlari.” Pedagogik Fikrlar, 4(2), 41-48.
7. Nazarova, S. (2022). “Ispaniya davlatida kasb-hunar ta’limi: yangilanishlar va istiqbollari.” Kasb-hunar Bilimi, 8(2), 90-98.

8. Olimova, L. (2018). "Ispaniya ta'lim tizimi hamda Yevropa standarti." Ta'lim va Rivojlanish, 1(3), 87-94.
9. To'xtayeva, M. (2019). "Ispaniyada bolalar va o'smirlar uchun qamrab oluvchi ta'lim." Inson va Jamiyat, 6(1), 102-110.
10. Yunusov, H. (2017). "Oliy ta'limda sifatni oshirish: Ispaniya tajribasi." Zamonaviy Oliy Ta'lim, 2(2), 33-40.